

УДК 341.73

О.А. Онищенкокандидат наук з державного управління
Класичний приватний університет**ПОРІВНЯННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ДИПЛОМАТИЧНИХ АГЕНТІВ
І КОНСУЛЬСЬКИХ ПОСАДОВИХ ОСІБ У СУЧАСНОМУ МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ**

У статті розглянуто та надано визначення дипломатичних і консульських привілеїв та імунітетів. Проаналізовано та порівняно їх обсяг. Зазначено проблеми реалізації дипломатичних і консульських привілеїв та імунітетів на практиці.

Ключові слова: привілеї та імунітети, міжнародні відносини, співробітництво, правовий статус, юрисдикція, дипломат, консул.

I. Вступ

Одним із загально визнаних принципів сучасного міжнародного права є принцип суверенної рівності держав. Він покладений в основу норм дипломатичного та консульського права. До змісту цього принципу, зокрема, зараховують і рівні права держав реалізовувати свою зовнішню політику, виходячи з власних інтересів, на міжнародній арені. Основним механізмом реалізації зовнішньої політики держави є, звісно, дипломатія, а головними дійовими особами – уповноважені представники держави: дипломатичні агенти та консульські посадові особи, діяльність і безпека яких гарантована дипломатичними та консульськими привілеями й імунітетами відповідно.

Теоретичною основою імунітетів є комбінована функціонально-представницька теорія, що знайшла своє відображення в преамбулі Віденських конвенцій 1961 та 1963 рр. Відповідно до них, «привілеї та імунітети надаються не для вигод окремих осіб, а для забезпечення ефективного здійснення функцій дипломатичних представництв як органів, що представляють держави» [1; 2]. Зазначене однаковою мірою стосується й дипломатичних представників, а також інших осіб, які відповідно до договору або звичаю також є носіями дипломатичного імунітету.

Стосовно обсягу дипломатичних і консульських привілеїв та імунітетів, виходячи із змісту основних функцій (представницька – для дипломатичного агента; захисту прав та інтересів фізичних і юридичних осіб акредитуючої держави – для консульської посадової особи), треба зауважити, що формально обсяг консульських привілеїв та імунітетів значно вужчий за дипломатичні.

II. Постановка завдання:

- надати правову характеристику правового статусу дипломатичних агентів та консульських посадових осіб;

- порівняти обсяг дипломатичних і консульських привілеїв та імунітетів;
- визначити проблемні питання реалізації дипломатичних і консульських привілеїв та імунітетів на практиці.

III. Результати

У Віденській конвенції 1961 р. дипломатичні імунітети й привілеї поділені на імунітети та привілеї дипломатичного представництва й особисті імунітети та привілеї членів дипломатичного персоналу і їх родин.

Насамперед, конвенція підтверджує звичайну норму, згідно з якою від кримінальної юрисдикції держави перебування дипломатичний агент звільняється повністю; п. 1 ст. 31 Конвенції не містить на цей рахунок будь-яких застережень. При цьому не має значення, чи діяв дипломат при виконанні своїх службових обов'язків або як приватна особа [4, с. 179].

Засоби пересування представництва користуються імунітетом від арешту, реквізиції, обшуку тощо. Однак, згідно з внутрішнім законодавством деяких країн та практикою застосування цього імунітету, якщо в дипломатичному транспортному засобі перебуває злочинець, він може бути затриманий. Примусові дії в цьому разі будуть спрямовані не проти засобу пересування, а проти відповідної особи [3, с. 117].

Особиста недоторканність дипломатів і їх імунітет від кримінальної юрисдикції визначаються нормами міжнародного права, що володіють імперативним характером. На неприпустимість відхилення від правил поведження з дипломатами вказує й рішення Міжнародного суду 1980 р. у справі про захоплення американського посольства в Тегерані, в якому зазначено, що навіть зловживання імунітетом не є підставою для порушення цього імунітету. Недоторканність особи дипломатичного працівника й членів його родини передбачає підвищену відповідальність держави перебування за її забезпечення. Генеральна Асамблея ООН 14 грудня 1973 р. прийняла Конвенцію про

запобігання та покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів. У Конвенції підкреслено, що відповідні особи мають право на спеціальний захист, а за поведінку самих осіб, що користуються дипломатичною недоторканністю, несе відповідальність держава, що їх посилає.

Велике практичне значення мають імунітети від цивільної та адміністративної юрисдикції. Вони не є абсолютними. Так, імунітет не поширюється на випадки, коли до дипломатичних агентів пред'являються позови: а) що стосуються витребування приватного нерухомого майна, яке належить дипломату як приватній особі й знаходиться на території держави перебування; б) що стосуються успадкування, коли дипломат виступає як виконавець заповіту, хранитель або піклувальник наслідного майна, спадкоємець (як особа приватна); в) щодо професійної або комерційної діяльності, здійснюваної дипломатом поза своїх офіційних функцій, оскільки ця діяльність може бути допущена державою перебування (ст. 42 містить заборону такої діяльності з метою особистої вигоди). Крім того, порушення справи дипломатичним агентом або особою, яка користується імунітетом від юрисдикції згідно зі ст. 37, позбавляє його права посилатися на імунітет від юрисдикції щодо зустрічних позовів, безпосередньо пов'язаних з основним позовом.

Не є повним і фіскальний імунітет. Стаття 34 встановлює, що дипломатичний агент звільняється від усіх податків, зборів і мит, особистих та майнових, державних, районних і муніципальних, за винятком: а) непрямих податків, які звичайно включаються в ціну товарів або обслуговування; б) зборів і податків на приватне нерухоме майно, що перебуває на території держави перебування, якщо він не володіє ним від імені акредитованої держави для цілей представництва; в) податків на спадщину і мита на спадкування, що стягуються державою перебування, з винятками, передбаченими в п. 4 ст. 39; г) зборів і податків на приватний дохід, джерело якого знаходиться в державі перебування, та податків на капіталовкладення в комерційні підприємства в державі перебування; е) зборів, стягнутих за конкретні види обслуговування; є) реєстраційних та судових мит, іпотечних зборів та гербового збору щодо нерухомого майна.

Одним з найбільш поширених видів зв'язку дипломатичного представництва зі своїм центром і іншими представництвами своєї держави є дипломатична пошта. Віденська конвенція передбачає доставку дипломатичної пошти дипломатичними кур'єрами. У всіх випадках дипломатична пошта користується абсолютною недоторканністю й не обмежена вагою чи кількістю місць (ст. 27).

Особистий багаж дипломатичного працівника або членів його сім'ї користується недоторканністю. Правда, Віденська конвенція передбачає, що він може бути доглянутий у присутності зацікавленої особи або її представника, якщо є серйозні підстави вважати, що він містить предмети, заборонені до вивезення або ввезення (п. 2 ст. 36).

За аналогією з дипломатичними, консульські привілеї та імунітети можна визначити як сукупність особливих пільг, прав і інтересів, що надаються іноземним консульським представництвам та їх офіційному персоналу в обсязі, визначеному договірними й звичайними нормами міжнародного права та законодавства держави перебування.

Історично сформованим і в цьому сенсі "класичним" залишається в практиці ряду держав погляд на консульства як на установи, що користуються обмеженими (порівняно з посольствами) привілеями та імунітетами. Як правило, і особиста недоторканність, і імунітет консулів від юрисдикції держави перебування гарантуються не в усіх випадках, а тільки тоді, коли здійснювані ними дії не виходять за межі службових обов'язків їх офіційних функцій. Такий функціональний підхід є головною відмінною ознакою консульських привілеїв та імунітетів порівняно з дипломатичними. Загалом на цьому будується й Віденська конвенція про консульські зносини 1963 р.

Таке "обмеження" обсягу консульських привілеїв та імунітетів можна розглянути на двох найяскравіших прикладах:

1. Недоторканність консульських приміщень. Суть цього імунітету зводиться до того, що заборонено доступ місцевої влади в приміщення, займані консульствами, і здійснення в них будь-яких дій примусового характеру (обшук, арешт, ревізіція майна тощо) без згоди голови консульської установи. Але передбачено виняток у разі надзвичайних подій. У такому разі згода голови консульської установи "передбачається", на відміну від аналогічної ситуації із дипломатичним представництвом, недоторканність приміщення якого є абсолютною.

2. Так званий "службовий" або "функціональний" імунітет консульської посадової особи в питанні особистої недоторканності. Так, на відміну від дипломатичного агента, цей імунітет поширюється на консула лише при виконанні ним службових функцій.

IV. Висновки

Дипломатичні привілеї та імунітети мають практично абсолютний характер (за незначними винятками в разі виступу як приватної особи), і це, безумовно, виправдано, адже гарантує якісний захист прав та інтересів держави на міжнародній арені.

Консульські привілеї та імунітети є значною мірою більш обмеженими за диплома-

тичні. На практиці їх застосування виникає багато питань щодо “службового” імунітету зокрема, адже саме поняття “знаходження при виконанні службових обов’язків” в дипломатичному та консульському праві не є визначеним.

У зв’язку із цим на практиці нерідко виникають труднощі у з’ясуванні того, чи перебувала ця особа в момент злочину при виконанні своїх службових обов’язків, отже, чи має держава перебування залучати її до відповідальності.

Не менші труднощі виникають і в питанні про те, хто правомірний вирішувати цю проблему: держава перебування чи держава, яка направляє.

Аналіз доктрини міжнародного права, договірних і законодавчих норм, практики держав показує відсутність універсального вирішення проблеми службового імунітету.

Видається, що універсального вирішення цієї проблеми взагалі не може бути. Це пояснюється, насамперед, тим, що різноманіття правопорушень і неможливість у принципі скласти вичерпний перелік службових обов’язків кожної особи, що користується

службовим імунітетом, виключають можливість вироблення конкретних і універсальних критеріїв, що дають змогу однозначно визначити, була чи не була ця особа в момент здійснення правопорушення при виконанні своїх службових обов’язків.

Список використаної літератури

1. Венская конвенция о дипломатических сношениях от 18 апреля 1961 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_048.
2. Венская конвенция о консульских сношениях от 24 апреля 1963 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_047.
3. Михайлов В.С. Дипломатическое ведомство и консульская юрисдикция в Китае (середина XIV–XX в.) / В.С. Михайлов, И.П. Блищенко, М.М. Солнцева. – Владивосток, 1984.
4. Репецкий В. Дипломатичне і консульське право : підручник / В. Репецкий. – Л. : Бібліос, 2002. – 352 с.

Стаття надійшла до редакції 16.05.2014

Онищенко О.А. Сравнение правового статуса дипломатических агентов и консульских должностных лиц в современном международном праве

В статье рассматривается и дается определение дипломатических и консульских привилегий и иммунитетов. Анализируется и сравнивается их объем. Приводятся проблемы реализации дипломатических и консульских привилегий и иммунитетов на практике.

Ключевые слова: привилегии и иммунитеты, международные отношения, сотрудничество, правовой статус, дипломат, консул.

Onischenko O. Comparison of legal status of diplomatic agents and consular officers in the contemporary international law

The article deals with the definition of diplomatic and consular privileges and immunities. They are analyzed and compared to their volume. Problems of implementation of diplomatic and consular privileges and immunities in practice are given.

One of the generally recognized principles of international law is the principle of the sovereign equality of States. It is the basis of norms of diplomatic and consular law. Contents of this principle include in particular the same rights and powers to implement its foreign policy on the basis of their interests in the international arena. The main mechanism for implementing foreign policy is, of course, diplomacy, and the main actors – the authorized representatives of the State: diplomatic agents and consular officers, activities and safety are guaranteed by diplomatic and consular privileges and immunities, respectively.

The theoretical basis of immunity is combined functional – representative theory, which is reflected in the preamble of the Vienna Conventions 1961 and 1963 According to them, the “privileges and immunities are not to benefit individuals but to ensure the efficient performance of the functions of diplomatic missions as representing the state”. Equally, the above applies to diplomatic representatives and other persons who by virtue of agreement or custom are also carriers of diplomatic immunity.

Regarding the scope of diplomatic and consular privileges and immunities, based on the contents of the main functions (representative – for the diplomatic agent, and protecting the rights and interests of individuals and legal persons of the sending state – for a consular official), it should be noted that the amount formally consular privileges and immunities significantly smaller than diplomatic.

Diplomatic Privileges and Immunities wear almost absolute character of (with few exceptions in the case of presentation as a private person), and it is justified because ensures the protection of the state rights and interests on the international arena.

Consular Privileges and Immunities is significantly more constrained than diplomatic. But in practice, their use raises many questions about the “official” immunity in particular. Indeed, the notion of “being in fulfilling their duties” in the diplomatic and consular law is not defined.

In this regard, in practice, there are often difficulties in figuring out if this person was at the time of the offense in the performance of their official duties, therefore, whether the receiving state to engage its responsibility.

No less difficulties arise from the question of who is legitimate to solve this problem: the state or stay directing state.

The analysis of the doctrine of international law, treaty and legislation, state practice shows no universal solution to the problem of the official immunity.

This appears to be a universal solution to this problem in general can not be. This is explained primarily by the fact that a variety of offenses and the impossibility, in principle, an exhaustive list of duties of each person that enjoys official immunity, precluding the possibility of developing specific and universal criteria to clearly define if the person had been at the time of the offense in the performance of their duties.

Key words: *privileges and immunities, international relations, cooperation, legal status, jurisdiction, security, diplomats, consular.*